
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Наталія Пангелова, Владислав Рубан

Аннотація. На основі системного аналізу даних спеціальної літератури, документальних матеріалів, власних досліджень определены современные подходы к организации физкультурно-оздоровительной работы с учениками начальных классов общеобразовательной сельской школы. Было определено, что система физкультурно-оздоровительной деятельности сельской школы обладает следующими качественными характеристиками, которые определяют ее как социально-педагогическую, открытую, интегрированную, многофункциональную, полисубъектную, инновационную систему. Инновационный характер педагогической деятельности по оздоровлению учеников обеспечивается реализацией следующих принципов: гармоничного развития личности; социальной активности и толерантности личности ребенка; конверсии; активного здоровьесбережения; свободного выбора; функциональной интеграции управленческих структур.

Ключевые слова: физкультурно-оздоровительная деятельность, ученики начальных классов, сельская школа.

Abstract. Based on the system analysis of data of specialized literature, documentary materials and own studies, the modern approaches to organizing physical culture and health related work with lower grades pupils of a comprehensive rural school have been defined. It has been determined that the system of physical culture and health related activities of the rural school has the following qualitative characteristics that define it as a socio-pedagogical, open, integrated, multifunctional, polysubject, innovation system. The innovation nature of pedagogical activity for the improvement of students' health is ensured by the implementation of the following principles: the harmonious development of personality; social activity and tolerance of the child's personality; conversion; active health preservation; free choice; functional integration of management structures.

Keywords: physical culture and health related activity, junior pupils, rural school.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконалення процесу фізичного виховання підростаючого покоління сьогодні розглядається як одне із пріоритетних соціально-педагогічних завдань. У зміцненні здоров'я учнів особливу роль відіграє застосування різноманітних раціональних рухових режимів і фізичних вправ оздоровчої спрямованості, які задовольняли б вимоги навчального процесу й відповідали законам фізичного розвитку молодших школярів [3, 4, 6]. Особливого значення набувають організація і проведення навчального процесу з фізичного виховання школярів з урахуванням регіону проживання, особливо у сільській місцевості, де присутні соціально-економічні та екологічні умови, які відмінні від міських умов [7, 9].

Фізичний стан школярів залежно від місця проживання, соціальних умов знаходиться у центрі уваги дослідників. При цьому, як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці отримують доволі суперечливі результати. Так, Т. В. Сидорчук та ін. [8] свідчать про те, що сільські діти, у яких рухова активність більша, мають вищий рівень фізичної підготовленості і фізичної роботоздатності порівняно з міськими школярами. Дані інших авторів [11] говорять про те, що фізичний стан дітей ви-

значається особливостями економічного забезпечення сімей і найбільш високі показники роботоздатності виявлені там, де родини мають великі матеріальні прибутки.

Що стосується результатів досліджень стану здоров'я дітей, то більшість їх свідчить про те, що ситуація наближається до критичної: зростає рівень загальної захворюваності, окремих органів і систем; погіршуються показники фізичного і нервово-психічного розвитку; з'являються захворювання, які раніше були не характерними для дитячого віку. Особливе занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я учнів молодших класів. За даними МАН України, абсолютно здорових учнів початкових класів на сьогодні лише 5%. За період навчання в школі кількість їх знижується в 4–5 разів [1, 2]. Такий стан вимагає нових підходів до зміцнення здоров'я і підвищення фізичного стану дітей. У сучасних умовах найбільш ефективним і доступним засобом профілактики захворюваності, підвищення розумової і фізичної працездатності, проведення дозвілля школярів є фізична культура.

Фізичне виховання в сільській школі має специфічні особливості порівняно з міською школою. Практичний досвід [5, 10] свідчить про те, що сис-

тема фізкультурно-оздоровчої сільської школи не може залишатися незмінною. Вона безперервно розвивається. Джерелом цього розвитку є протиріччя між умовами життя суспільства, які змінилися; потребами людини і характером тих педагогічних впливів, об'єктом яких вона є.

Дослідження виконано згідно з державною бюджетною науково-дослідною темою Міністерства освіти і науки України «Історичні та організаційно-методичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді», яка виконується у Національному університеті фізичного виховання і спорту України (термін виконання 2017–2019 р.).

Мета дослідження – визначити сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів сільських загальноосвітніх шкіл.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення і систематизація літературних джерел, документальних матеріалів, досвіду педагогічної практики; педагогічний експеримент.

Результати дослідження та їх обговорення. У ході змін соціально-економічної і політичної ситуації в Україні змінюються цільові пріоритети фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи, її завдання, форми і методи, технології організації спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи.

Розгляд фізкультурно-оздоровчої діяльності з позиції системного аналізу дозволив нам обґрунтувати і розробити підходи до вдосконалення системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи. Передовсім ми розглядаємо цю систему як цілісну, динамічну, структуровану із взаємозв'язаних і взаємозалежних компонентів, а також засновану на взаємодії школи і соціуму.

У процесі розробки підходів до модернізації системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи нами було використано як теоретичні передумови три головні аспекти системного аналізу: *структурний* (опис системи як сукупності компонентів з урахуванням їх місця в цілому), *функціональний* (вивчення взаємозв'язків між собою та умов ефективності системи) та *історичний* (розгляд системи у часі).

Результати аналізу дозволили зробити такі висновки. Система фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи володіє певними якісними характеристиками, які вивчають її як:

- *соціально-педагогічну*, що охоплює своїм впливом школу і соціум і здійснює цілеспрямований педагогічний вплив на всі сфери життєдіяльності учня;
- *відкриту*, засновану на партнерстві школи, відкритої до інновацій, з різними соціокультурними об'єктами;
- *інтегровану систему шкільної і додаткової освіти*, яка охоплює весь контингент учнів;
- *багатофункціональну*, яка реалізує інтегруючу, регулюючу функції, а також діагностич-

ну, виховну, навчальну, оздоровчу, культурно-дозвілєву, соціалізуючу;

- *полісуб'єктну*, що об'єднує різні суб'єкти оздоровчого процесу: педагогів, батьків, учнів, тренерів, медичних працівників;
- *інноваційну*, яка володіє новітніми методами і технологіями організації педагогічного процесу оздоровлення учнів засобами фізичної культури і спорту.

Система фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи являє собою сукупність таких підсистем (рис.1):

- *навчальна діяльність*: інтегровані уроки фізичної культури (тричі на тиждень) з різновіковим складом учнів; навчальні семінари для батьків, педагогів; спортивні години у групі подовженого дня;
- *комплекс фізкультурно-оздоровчих занять у школі*, який включає ранкову гімнастику, динамічні (рухливі) перерви після кожного уроку, фізкультхвилинка на уроках;
- *самостійні тренувальні заняття учнів у домашніх умовах* для розвитку фізичних здібностей – домашні завдання;
- *спортивно-масова робота*: шкільні спортивні свята і змагання (у тому числі за участю батьків), районні змагання, масові спортивні заходи.

Системотвірним ядром фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи є: формування фізичної культури особистості, зміцнення і збереження здоров'я учнів. Досягнення її здійснюється за допомогою:

- збагачення освітнього, сімейного, соціального середовища організованими видами занять фізичними вправами;
- діяльнісного засвоєння учнями знань, умінь і навичок, цінностей фізичної культури і спорту в процесі навчальної, позаурочної, навчально-тренувальної, фізкультурно-спортивної діяльності, спортивно-масової роботи;
- індивідуального підходу до кожного учня в процесі навчальної і позаурочної роботи, коли комплекс педагогічних прийомів стимулювальної підтримки, фізичне навантаження, домашні завдання відповідають стану здоров'я, фізичній підготовленості і функціональним можливостям кожного учня (див. рис.1).

Система фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи структурована відповідно до провідних ідей та педагогічних принципів як основи для реалізації актуальних проблем суспільства на конкретному етапі його розвитку, у конкретних умовах сільського соціального середовища.

Сутність базової ідеї, покладеної в основу формування побудови цілісної системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи, полягає у такому: за рахунок збільшення рухової активності дітей у всіх сферах їх життєдіяльності (освітньої, сімейної, позашкільної) покращити показники їхнього здоров'я, фізичної активності й фізичної підготовленості.

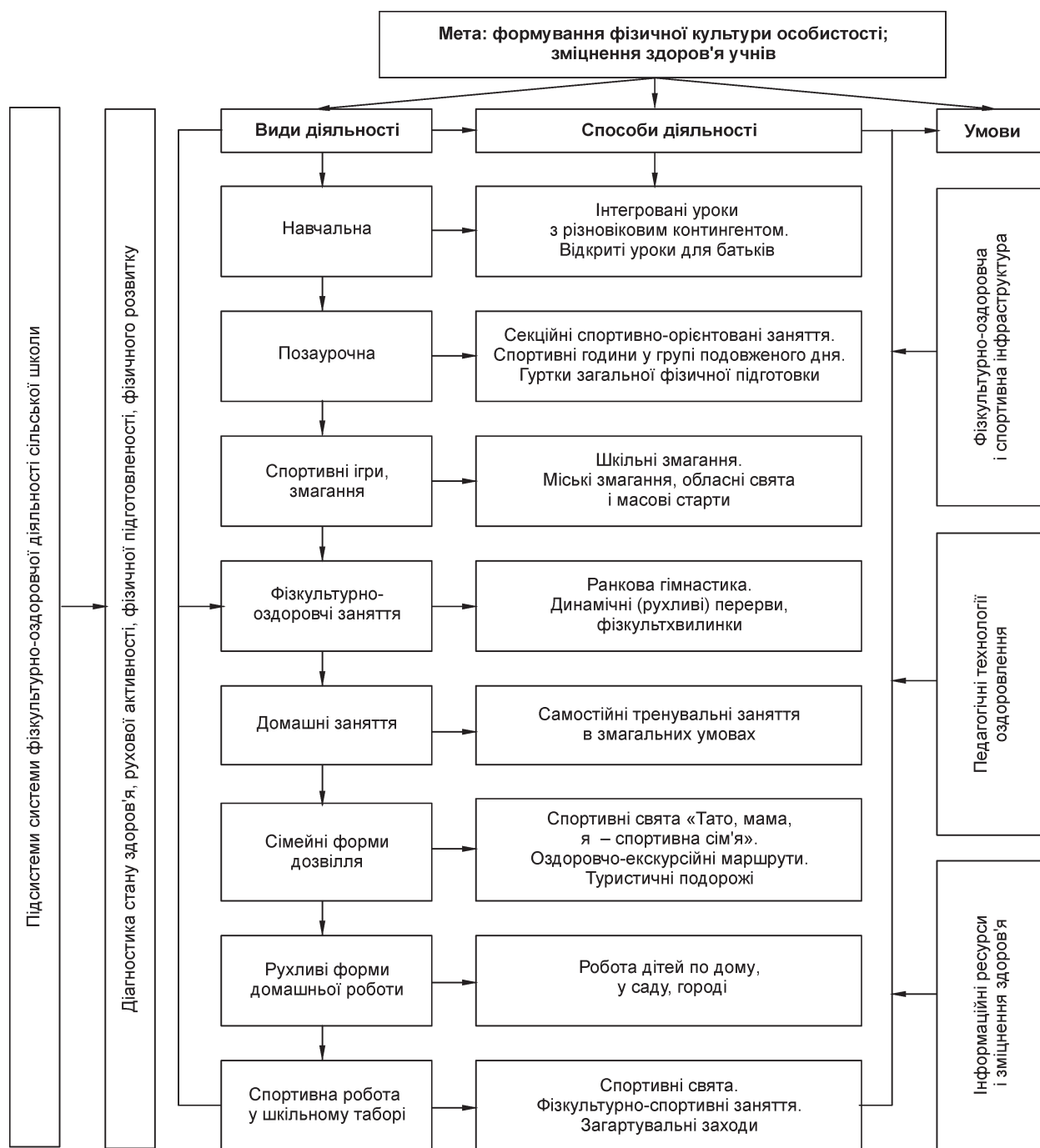

Рисунок 1 – Система фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів сільської школи

Інноваційний характер педагогічної діяльності з оздоровлення учнів забезпечується реалізацією певних принципів.

Принцип гармонійності розвитку особистості передбачає, що у процесі модернізованого фізичного виховання повинні засвоюватися інтелектуальні, моральні, етичні, естетичні, мобілізаційні, комунікативні цінності фізичної культури і дитячого спорту.

Принцип соціальної активності і толерантності особистості базується на активній позиції

молодшого школяра як суб'єкта фізкультурно-оздоровчої діяльності, у процесі якої він оволодіває знаннями у галузі фізичної культури і спорту, фізичного вдосконалення, засвоює толерантний стиль ставлення до однолітків і дорослих у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Принцип конверсії полягає у тому, що в основі побудови будь-якої моделі модернізації фізичного виховання можливим є використання засобів управління процесом цілеспрямованих змін морфофункціонального стану організму за допомогою

використання креативних можливостей феномену спортивного тренування.

Принцип активного здоров'язбереження базується на тому, що пріоритетним завданням модернізації масового фізичного виховання і спортивної підготовки є збереження і зміцнення здоров'я учнів.

Принцип вільного вибору передбачає, що учень разом зі своїми батьками вільно обирає вид заняття спортом, рекреаційні види фізичних вправ.

Принцип функціональної інтеграції управлінських структур означає, що організація процесу впровадження інноваційних педагогічних технологій оздоровлення школярів повинна ґрунтуватися на конструктивній взаємодії управлінських структур освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту.

Сьогодні до організації і функціонування системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи застосовують ряд модернізованих підходів.

Соціально-педагогічний – реалізується на базі використання виховного та оздоровчого потенціалів усіх сфер життєдіяльності учня (освітньої, сімейної, позашкільної) під час організації цілеспрямованого педагогічного впливу на них.

Системно-діяльнісний – передбачає рівноцінне включення до оздоровчого процесу навчальної, позаурочної, позашкільної діяльності, родинного виховання, де учень виступає як активний суб'єкт фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Віковий – реалізується за допомогою масового охоплення фізичною культурою і спортом учнів усіх вікових груп.

Індивідуально-диференційований – реалізується відповідно до уподобань особистості з урахуванням стану здоров'я учня, його фізичної підготовленості.

Аксіологічний – передбачає формування в учнів психологічного налаштування на ведення здорового способу життя.

Висновки. У процесі дослідження було виявлено специфічні особливості системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи, а саме:

- широке застосування природних чинників оздоровлення сільського середовища;
- регулярність та адекватність фізичного навантаження;
- обов'язковість участі у спортивно-масових заходах;
- широке використання елементів спортивної підготовки у різноманітних формах урочної, позаурочної, самостійної роботи з фізичного виховання;
- впровадження інтегрованих уроків фізичної культури з різновіковим складом учнів.

В умовах сільського соціуму оздоровча спрямованість навчальної і позаурочної фізкультурно-оздоровчої діяльності досягається за рахунок максимального проведення занять на відкритому повітрі; організації рухового режиму учнів від 10 до 12 год на тиждень; спеціального відбору вправ, які сприяють вдосконаленню функціональних спроможностей, комплексному розвитку фізичних здібностей; включення в освітній процес засобів, спрямованих на загартування організму, вдосконалення його терморегуляції.

Література

1. Ареф'єв В. Г. Основи здоров'я і фізична культура: [підруч. для 4 кл. ЗОШ] / В. Г. Ареф'єв, В. М. Єрмолова, А. Б. Качеров. – К.: Просвіта, 2004. – 176 с.
2. *Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки й перспективи розвитку: зб. наук. праць.* – Кіровоград: Поліграф. п-во «Ексклюзив-Систем», 2013. – 344 с.
3. *Кравченко Н.* Сучасна навчальна програма як складова забезпечення оптимальної рухової активності школярів / Н. Кравченко // Молода спорт. наука України: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 16, т. 2. – С. 108–111.
4. *Круцевич Т. Ю.* Концепция системы физического воспитания в общеобразовательных школах / Т. Ю. Круцевич // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2015. – № 2. – С. 72–80.
5. *Масленников С. М.* Особенности занятий в сельской малочисленной школе / С. М. Масленников, Т. Н. Леонтьева // Физ. культура в школе. – 2005. – № 1. – С. 15–17.
6. *Москаленко Н.* Проектування концепції інноваційних програм фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітніх закладах / Н. В. Москаленко // Спорт. вісн. Придніпров'я. – 2011. – № 2. – С. 12–16.
7. *Пангелова Н. Є.* Фактори, які впливають на організацію фізичного виховання молодших школярів у міській і сільській місцевості / Н. Є. Пангелова, В. Ю. Рубан // Спорт. вісн. Придніпров'я. – 2016. – № 1. – С. 211–215.
8. *Сидорчук Т.* Аналіз показників фізичної підготовленості та здоров'я дітей 7 років, які мешкають в різних соціально-економічних і екологічних умовах / Т. Сидорчук, В. Решетилова, З. Анастасьєва, К. Корабльов // Спорт. вісн. Придніпров'я. – 2014. – № 2. – С. 151–155.
9. *Хахуля В.* Особливості фізичного виховання школярів у сільській місцевості / В. Хахуля, О. Бурла // Спорт. вісн. Придніпров'я. – 2011. – № 22. – С. 187–189.
10. *Цюпак Ю.* Вплив просвітницької та пропагандистської роботи на рухову активність молодших школярів сільських шкіл / Ю. Цюпак, Т. Цюпак // Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки: у 3 т. – Луцьк: РВВ «Вежа», 2008. – Т. 2. – С. 297–299.
11. *Rokita A.* Bawiac-ucze sie / A. Rokita, T. Rzepa. – Wroclaw, 2010. – 42 s.

Literature

1. *Arefiev V. G.* Health bases and physical culture: [textbook for the 4th grade of secondary schools] / V. G. Arefiev, V. M. Iermolova, A. B. Kacherov. – Kyiv: Prosvita, 2004. – 176 p.
2. *Valeological* education in Ukrainian educational institutions: state, directions and prospects of development: collection of scientific papers. – Kirovohrad : Polihrafichne pidpriemstvo «Ekskliuzyv-System», 2013. – 344 p.
3. *Kravchenko N.* Modern educational program as a constituent of optimum motor activity of schoolchildren/ N. Kravchenko // *Moloda sportyvna nauka Ukrainy : collection of scientific papers.* – 2012. – Iss. 16, vol. 2. – P. 108–111.
4. *Krutsevich T. Y.* Concept of physical education system at secondary schools / T. Y. Krutsevich // *Teoriya i metodyka fizvykhovannia i sportu.* – 2015. – N 2. – P. 72–80.
5. *Maslennikov S. M.* Peculiarities of lessons in rural school with few pupils / S. M. Maslennikov, T. N. Leontyeva // *Fizkultura v shkole.* – 2005. – N 1. – P. 15–17.
6. *Moskalenko N.* Prohecting the concept of innovation programs of physical culture and health related work at comprehensive establishments / N. V. Moskalenko // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia.* – 2011. – N 2. – P. 12–16.
7. *Panhelova N. I.* Factors influencing organization of physical education of junior pupils at urban and rural schools / N. I. Panhelova, V. I. Ruban // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia.* – 2016. – N 1. – P. 211–215.
8. *Sydorchuk T.* Analysis of physical fitness and health indices of children aged 7 years residing in different socio-economical and ecological conditions / T. Sydorchuk, V. Reshetilova, Z. Anastasieva, K. Korabliov // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia.* – 2014. – N 2. – P. 151–155.
9. *Khakhulia V.* Peculiarities of physical education of schoolchildren residing in rural areas / V. Khakhulia, O. Burla // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia.* – 2011. – N 22. – P. 187–189.
10. *Tsiupak I.* Influence of educational work on motor activity of junior schoolchildren of rural schools / I. Tsiupak, T. Tsiupak // *Fizvykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zbirnyk naukovykh prats Volynskoho universytetu imeni Lesi Ukrainky: in 3 v.* – Lutsk: RVV «Vezha», 2008. – Vol. 2. – P. 297–299.
11. *Rokita A.* Bawiac-ucze sie / A. Rokita, T.Rzepa. – Wroclaw, 2010. – 42 s.